

Armoede, sociaal netwerk en minimaregelingen in Nederland

Rapport I&O Research

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/191

Datum

Oktober 2023

Opdrachtgever

I&O Research

Auteurs

Judith van Werkhoven
Sana Douz

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	8
2. Ervaren armoede in Nederland	11
2.1 Eigen ervaren armoede	11
2.2 Bekendheid met armoede bij anderen	14
3. Moeilijk rondkomen bespreken	16
3.1 Wie is op de hoogte van het moeilijk rondkomen?	16
3.2 Wat bespreekt men met anderen?	17
4. Contact met iemand die moeilijk rondkomt	22
4.1 Van wie is men bekend met het moeilijk rondkomen?	22
4.2 Wordt het moeilijk rondkomen van een naaste besproken?	23
5. Ondersteuning van personen die moeilijk rondkomen	27
5.1 Ondersteuningsverantwoordelijkheid	27
5.2 Mogelijke oplossingen	34
4.3 Openstaan voor hulp	37
4.4 Drempels bij zoektocht naar hulp	39
Bijlage: achtergrondgegevens	41

Samenvatting

Vooraf aan het symposium 'Van onzichtbare armoede naar zichtbare hulp' heeft I&O Research een kwantitatief onderzoek uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in hoe Nederlanders aankijken tegen armoede en op welke manier het moeilijk rondkomen een onderwerp is dat binnen het eigen netwerk wordt besproken. Via het I&O Research Panel vulden 1.050 Nederlanders een vragenlijst in. Deze samenvatting bevat de belangrijkste resultaten.

Moeilijk of makkelijk rondkomen: twee schijnbaar gescheiden werelden

Bijna een kwart (23%) van de Nederlanders vindt het (zeer) moeilijk of eerder moeilijk dan makkelijk om rond te komen. Bijna acht van de tien (78%) Nederlanders komen eerder makkelijk of (zeer) makkelijk rond. We zien dat mensen met een laag inkomen vaker moeilijk kunnen rondkomen, maar niet dat iedereen met een laag inkomen altijd moeite heeft met rondkomen en iedereen met een hoog inkomen niet. Van de werkende Nederlanders vindt 17 procent het moeilijk om rond te komen. Mensen beschrijven het leven in armoede in Nederland voornamelijk als een leven waarbij het moeilijk tot bijna onmogelijk is om de vaste lasten te betalen, zoals boodschappen, de huur, energie, zorgkosten en kleding. Daarbij wordt vaak benadrukt welke mentale en fysieke gezondheidsproblemen dit met zich meebrengt. Wanneer we vragen naar armoede geeft ook een grote groep aan dat het onnodig is dat er armoede bestaat "in een rijk land als Nederland".

Meer dan de helft van de Nederlanders (57%) kent iemand die moeite heeft met rondkomen. Mensen die zelf moeite hebben met rondkomen kennen ook vaker mensen die hier moeite mee hebben. Mensen die makkelijk rondkomen kennen juist vaker niemand (persoonlijk) die moeite heeft met rondkomen. Daarmee lijken er twee werelden te bestaan met beperkte overlap die weinig met elkaar in contact komen. Uit de uitsplitsingen van verdere resultaten blijkt ook dat mensen die moeilijk(er) rondkomen soms anders aankijken tegen armoede dan mensen die makkelijk(er) rondkomen, zoals over wat de oorzaken zijn en welke oplossingen werken. Dit benadrukt het idee van de twee gescheiden werelden.

Eigen financiële situatie niet altijd bekend of besproken binnen eigen omgeving

Bij vier op de tien Nederlanders (40%) die moeilijk rondkomen is het bekend in hun omgeving dat ze hier moeite mee hebben. Bij een derde (34%) zou dit niet het geval zijn, voornamelijk omdat men er niet over praat, door schaamte en/of het gevoel dat dit een persoonlijk probleem is wat niemand anders iets aangaat. Voornamelijk familieleden en vrienden zijn hiervan op de hoogte; collega's, buurtgenoten en kennissen minder vaak. Veertien procent van de Nederlanders die moeilijk rondkomen en waarvan de omgeving hiervan op de hoogte is, bespreekt dit vaak met naasten; een op de drie (28%) doet dit (bijna) nooit. De gesprekken gaan in veruit de meeste gevallen over het steeds duurder worden van het leven in algemene zin en de basisbehoeftes die daarbij horen. Daarbij geven sommige mensen aan dat zij ook hun onvrede over overheidsbeleid en politieke keuzes delen. Men bespreekt de steeds groter wordende kloof tussen arm en rijk, de onvrede over de werking of (oneerlijke) verdeling van regelingen en de verbijstering over arm kunnen zijn terwijl je werkt. Slechts 1 procent van de Nederlanders die moeilijk rondkomen heeft er heel erg behoefte aan om vaker te praten met iemand over hun financiële problemen. Meer dan de helft (52%) heeft dit helemaal niet en 44 procent zit daartussenin.

Financiële situatie van een ander wordt soms besproken

Iets meer dan de helft (52%) van de Nederlanders die mensen in hun netwerk hebben die moeite hebben met rondkomen praten hier soms of vaak over. De rol die men voornamelijk aanneemt bij deze gesprekken is een luisterend oor bieden (68%) of advies geven (42%). Men geeft ook financiële steun (25%) of praktische hulp (22%), maar treedt het minst vaak op als verbindingspersoon met andere hulpbronnen (15%). Minder dan de helft van de Nederlanders met iemand in het eigen netwerk (47%) geeft aan het nooit over de financiële situatie te hebben wanneer zij iemand spreken die moeilijkheden ervaart bij het maandelijks rondkomen. Dit komt vaak door een gevoel van 'het is wat het is', of omdat 'de ander' er niet zelf over begint.

Ondersteuningsverantwoordelijkheid ligt vooral bij 'de overheid'

Meer dan de helft van de Nederlanders ziet armoede in Nederland als een (zeer) groot probleem. Acht procent ziet armoede in Nederland juist als een (zeer) klein probleem. Acht op de tien Nederlanders (82%) vinden het begrijpelijk dat sommige personen in armoede terecht kunnen komen door onvoorziene omstandigheden. Slechts 10 procent is van mening dat de situatie vaak door eigen schuld is ontstaan. Mensen die zelf aangeven (zeer) moeilijk rond te komen, vinden armoede vaker een groot probleem en zijn ook vaker van mening dat armoede niet (altijd) door eigen schuld ontstaat, dan mensen die (zeer) makkelijk rondkomen. Mensen die (zeer) makkelijk rondkomen denken juist vaker dat eigen schuld een grote rol speelt.

Bijna acht op de tien (78%) vinden dat iemand die financiële uitdagingen ervaart geholpen moet worden. De overheid krijgt hierbij een grote rol: Zeven op de tien Nederlanders (70%) vinden dat de overheid meer moet doen om mensen in armoede te helpen. Tegelijkertijd vindt een even grote groep (72%) dat de overheid strenger moet handhaven op het misbruik van ondersteuning bij armoede. De eigen rol in het tegengaan van armoede wordt kleiner gevonden. Iets meer dan een kwart (27%) zou meer belasting willen betalen om mensen in armoede te kunnen helpen en een derde (34%) heeft er geen problemen mee als producten en diensten duurder worden, als daardoor het minimumloon omhoog kan. Bijna een kwart (23%) vindt dat eerst familie en vrienden moeten helpen, voordat de overheid ingrijpt. Mensen die (zeer) moeilijk rondkomen vinden vaker dat de overheid meer moet ingrijpen tegen armoede, dan mensen die makkelijk rondkomen. Mensen die makkelijk rondkomen, vinden het weer vaker geen probleem om meer te betalen voor een hoger minimumloon of betere ondersteuning voor mensen in armoede.

Of mensen bereid zijn meer belasting te betalen voor mensen in armoede, verschilt per situatie waardoor iemand in armoede is gekomen. Het lijkt er hierbij op dat Nederlanders eerder mensen in armoede willen ondersteunen met een slecht betaalde baan, met kinderen en mensen die weinig tot geen invloed hebben op hun inkomen (zieken, ouderen), dan dat zij mensen willen ondersteunen die tot op zekere hoogte een veronderstelde 'keuze' hebben in hun situatie (verslaving, gedetineerd, gevlucht).

Welke oplossing werkt, hangt af van wie je het vraagt

De meerderheid van de Nederlanders (74%) vindt dat het beschikbaar stellen van meer betaalbare woningen een hele goede bijdrage zal leveren aan het tegengaan van armoede. Ongeveer de helft van de Nederlanders (49%) vindt het trainen van mensen in het leren omgaan met geld een goede strategie om armoede te verminderen. Een iets minder grote groep van ongeveer drie op de tien Nederlanders vindt dat financiële hulp vanuit de overheid (35%), initiatieven vanuit de samenleving (31%), een vermindering van het aantal flexbanen (29%) en het verhogen van het minimumloon (27%) heel goed kunnen bijdragen aan het tegengaan van armoede in Nederland. Via een open vraag geven mensen zelf vooral aan dat het drukken van kosten van vaste lasten en een eerlijkere verdeling in de samenleving kunnen bijdragen. Mensen die (zeer) moeilijk rondkomen denken vaker dan mensen die (zeer) makkelijk rondkomen dat financiële hulp vanuit de overheid en het verhogen van het minimumloon helpt. De andere groep denkt juist vaker dat mensen beter aangeleerd moet worden hoe met geld om te gaan.

Mensen die moeilijk rondkomen staan minder open voor hulp van partijen dan gedacht

Mensen in armoede zouden vooral openstaan voor hulp vanuit informele organisaties (voedselbanken en stichtingen bijvoorbeeld) en gemeentes of schuldhulpverleners, maar ook vanuit familie. Zij zouden minder openstaan voor hulp vanuit de werkgever, persoonlijke contacten of onbekenden. Over het algemeen geven mensen die zelf (zeer) moeilijk rondkomen veel vaker aan niet open te staan voor hulp vanuit de verschillende partijen, dan dat mensen die (zeer) makkelijk rondkomen denken.

De twee drempels die voornamelijk in de weg zouden zitten bij het zoeken naar hulp zijn schaamte (87%) en de angst voor negatieve gevolgen (59%). Mensen die (zeer) makkelijk rondkomen denken vaker dan mensen die (zeer) moeilijk rondkomen dat schaamte een grote rol speelt. Mensen die (zeer) moeilijk rondkomen denken relatief vaker dat de angst voor negatieve gevolgen een rol speelt. Wat ook zou meespelen, maar in mindere mate is het gevoel dat iemand de eigen problemen moet oplossen (46%) en dat men niet weet waar terecht te kunnen (46%). Via een open vraag kon men aangeven wat de grootste drempel zou zijn bij het zoeken naar hulp via de overheid. De meeste mensen benoemen hier het wantrouwen dat er richting de overheid bestaat en de angst om geld weer terug te moeten betalen. De toeslagenaffaire wordt daarbij als versterkende factor benoemd.

Inleiding

1. Inleiding

De (politieke) aandacht voor bestaanszekerheid in Nederland groeit¹ en daarmee ook de aandacht voor armoede. Op dinsdag 31 oktober 2023 organiseerde I&O Research daarom het symposium ‘Van onzichtbare armoede naar zichtbare hulp’. Vooraf aan dit symposium heeft I&O Research een onderzoek uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in hoe Nederlanders aankijken tegen armoede en op welke manier het moeilijk rondkomen een onderwerp is dat binnen het eigen netwerk wordt besproken.

Onderzoeksvragen

De deelvragen van het onderzoek zijn als volgt:

- 1 Hoe wordt armoede in Nederland ervaren?
- 2 In hoeverre is het moeilijk rondkomen van Nederlanders bekend bij anderen?
- 3 In welke mate en op welke manier wordt het moeilijk rondkomen onderling besproken?
- 4 Hoe kijken Nederlanders aan tegen de oorzaken en mogelijke oplossingen van armoede?

Methode

Voor dit onderzoek is er een vragenlijst uitgezet in het I&O Research Panel onder Nederlanders van 18 jaar en ouder. Zij konden via een persoonlijke e-mailuitnodiging de vragenlijst online invullen. Er zijn 2.000 Nederlanders aangeschreven in september 2023. In totaal vulden 1.050 Nederlanders de vragenlijst in. De achtergrondgegevens van de deelnemers staan weergegeven in de bijlage van het rapport.

Analyse

De resultaten zijn gewogen naar leeftijd, geslacht, regio, opleiding en inkomen. Dat betekent dat de resultaten wat deze achtergrondkenmerken betreft representatief zijn voor Nederland. De antwoorden op gesloten vragen staan weergegeven in grafieken. Indien de percentages in grafieken niet optellen tot 100 procent is dit het gevolg van afrondingsverschillen of omdat het om meerkeuzevragen gaat. Sommige uitkomsten gaan niet over de totaalgroep, maar een specifieke groep. Indien dat het geval is, staat dit bij de titel van de desbetreffende tabel of grafiek vermeld. Tussen haakjes staat het aantal respondenten dat deze vraag heeft ingevuld vermeld (n=) of het kleinste aantal respondenten (nmin=). Indien er interessante of opvallende significante verschillen bestaan tussen bepaalde groepen, dan worden deze benoemd in de tekst. In enkele gevallen worden de resultaten in tabellen weergegeven, uitgesplitst op basis van het (zelf gerapporteerde) moeilijk of makkelijk rond kunnen komen.

---

¹ Artikel NRC (8 september 2023): “Opeens heeft iedereen in Den Haag het over zekerheid van bestaan”.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de ervaren armoede: hoe wordt armoede in Nederland beschreven, wie komt er moeilijk of makkelijk rond en wie kent er mensen die moeilijk rondkomen? In hoofdstuk 3 richten we ons op de groep die aangeeft zelf (zeer) moeilijk rond te komen, of eerder moeilijk dan makkelijk: in hoeverre is de omgeving hiervan op de hoogte en in hoeverre en op welke manier wordt het onderwerp besproken? In hoofdstuk 4 richten we ons op de groep die enkele tot veel mensen kennen die moeilijk rondkomen: wordt het onderwerp besproken en welke rol neemt men aan in dat gesprek? In hoofdstuk 5 gaan we in op hoe Nederlanders aankijken tegen de grootte van het probleem, de oorzaken en mogelijke oplossingen van armoede.

Ervaren armoede in Nederland

2. Ervaren armoede in Nederland

In Nederland had volgens cijfers van SCP en CBS tussen de 6,8 en 7,5 procent van de huishoudens in Nederland in 2021 te maken met (een kans op) armoede². Deze gegevens zijn op dit moment nog gebaseerd op inkomensgegevens terwijl ook vermogensgegevens een rol kunnen spelen bij het rond kunnen komen. Immers: wie een buffer heeft kan zijn inkomen (tijdelijk) aanvullen.

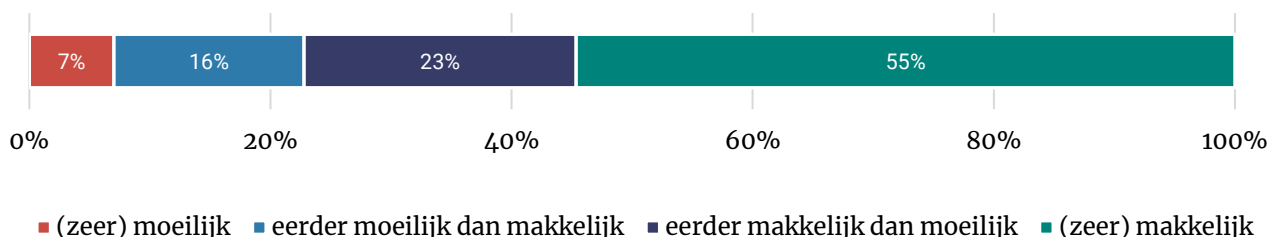
In ons onderzoek hebben we daarom gevraagd hoe moeilijk of makkelijk mensen kunnen rondkomen. Wij noemen dit de ervaren armoede. In dit hoofdstuk gaan we in op de omvang van de groep die het moeilijk vindt om rond te komen en de samenstelling van deze groep en of men in aanraking komt met armoede.

2.1 Eigen ervaren armoede

Ongeveer een op de vier Nederlanders vindt het moeilijk om rond te komen

Bijna een kwart (23%) van de Nederlanders vindt het (zeer) moeilijk of eerder moeilijk dan makkelijk om rond te komen. Bijna acht van de tien (78%) Nederlanders komen eerder makkelijk of (zeer) makkelijk rond.

Figuur 2.1 Hoe moeilijk of makkelijk kunt u op dit moment rondkomen van uw (gezamenlijk) inkomen in het huishouden? (n=1.044)

Wanneer we kijken naar de samenstelling van de groep mensen die (zeer) moeilijk rondkomen dan vallen een aantal zaken op:

- een groter aandeel van de vrouwen geeft aan (zeer) moeilijk rond te kunnen komen (9%) dan mannen (5%);
- mensen van middelbare leeftijd, 40 tot en met 64 jaar (9%), geven vaker aan (zeer) moeilijk rond te kunnen komen dan 65-plussers (5%);
- mensen met een lage of middelbare opleiding (11 en 9%) geven vaker aan moeilijk rond te kunnen komen, dan hoger opgeleiden (3%);
- alleenwonenden (12%) of mensen zonder partner met kinderen (15%) komen vaker moeilijk rond, dan gehuwd/samenwonend zonder thuiswonende kinderen (3%) of gehuwd/samenwonend met thuiswonende kinderen (3%);
- mensen zonder werk (23%) komen vaker (zeer) moeilijk rond dan mensen met werk (4%) of gepensioneerden (4%).

² [Op weg naar een nieuwe armoedegrens | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau \(scp.nl\)](#)

Mensen met een lager inkomen hebben vaker moeite met rondkomen maar lang niet allemaal
 Wanneer we kijken naar de relatie met het inkomen, zien we dat mensen met een laag inkomen vaker moeilijk kunnen rondkomen. Het is echter niet zo dat iedereen met een laag inkomen moeite heeft met rondkomen en iedereen met een hoog inkomen niet. In tabel 2.1 zien we bijvoorbeeld dat 4 procent van de mensen met een hoog inkomen (twee keer modaal of meer) het eerder moeilijk dan makkelijk of zeer moeilijk vindt om rond te komen. Ook zien we dat meer dan de helft van de mensen met een inkomen onder modaal het makkelijk vindt om rond te komen, of eerder makkelijk dan moeilijk (56%).

Tabel 2.1 Moeilijk of makkelijk rondkomen, afhankelijk van inkomen (n=1.004)

	Onder modaal (€14.000 tot €36.000)	(Tussen een en twee keer) Modaal (€36.500 tot €73.000)	(Meer dan) Twee keer modaal (€73.000 en hoger)
(Zeer) moeilijk	16%	2%	2%
Eerder moeilijk dan makkelijk	28%	11%	2%
Eerder makkelijk dan moeilijk	24%	25%	12%
(Zeer) makkelijk	32%	63%	84%

Werkenden die moeilijk rond kunnen komen vaak tussen de 40-64 jaar

In de ondersteuning van mensen in armoede blijkt de groep ‘werkende armen’ moeilijk te bereiken door gemeenten en organisaties die ondersteuning bieden. Van de werkende Nederlanders vindt 17 procent het moeilijk om rond te komen (eerder moeilijk dan makkelijk tot zeer moeilijk). Wanneer wij kijken naar de groep mensen die werkt en aangeeft moeilijk rond te kunnen komen, dan hebben zij de volgende achtergrondkenmerken:

- 73% heeft een inkomen lager dan of gelijk aan modaal;
- 56% is vrouw en 43% man;
- 39% woont alleen;
- 57% is tussen de 40-64 jaar.

Armoede in Nederland wordt gezien als ‘onnodig’ en ‘schandalig’

Mensen beschrijven het leven in armoede in Nederland voornamelijk als een leven waarbij het moeilijk tot bijna onmogelijk is om de vaste lasten te betalen, zoals boodschappen, de huur, energie, zorgkosten en kleding. Zo beschrijft iemand het als volgt: *“Moeite hebben de vaste lasten maandelijks te betalen. Niet iedere dag een gezonde maaltijd kunnen betalen of zelfs maaltijden moeten overslaan om die reden. Geen ruimte om financiële tegenvallers om te vangen. Huisartsen- of ziekenhuisbezoek uitstellen of vermijden. Verwarming uitzetten om geld te besparen. Wonen in slecht onderhouden en geïsoleerde huizen”*.

Men benoemt daarbij ook het oplopen van schulden, niet kunnen sparen voor reserves en de moeilijke keuzes waar iemand voor komt te staan: *“Leven onder de sociale norm – geen keuzes hebben – constant nadenken over geld om aan je dagelijkse basisbehoefte te voorzien”*.

Nederlanders benadrukken dat geldproblemen voor constante stress zorgt. Er ontstaan gezondheidsproblemen door die stress, of doordat er geen gezonde keuzes kunnen worden gemaakt bij de boodschappen en doordat men bijvoorbeeld niet naar de tandarts gaat: *“Net niet je vaste lasten kunnen betalen, maar dan concessies moeten doen aan bijvoorbeeld tandartsbezoek en niet in de mogelijkheid om altijd vers voedsel te kunnen kopen omdat dit veel duurder is”*. Naast de moeilijkheden die mensen in armoede zouden ervaren bij het betalen van vaste lasten en basisbehoeftes, benoemen enkelen ook het mislopen van “leuke dingen”, zoals op vakantie gaan, dagjes weg plannen, uit eten gaan, mooie kleding kopen en leuke andere leuke activiteiten: *“Je hebt geen leven naast werk, school en/of kinderen. Je kan haast nooit wat leuks doen je kan haast nooit wat leuks voor jezelf kopen”*. Een enkeling benoemt ook het niet “mee kunnen doen” of hoe “vernederend” het kan zijn om in armoede te leven. Bovenstaande beschrijvingen worden zowel door mensen die zelf moeilijk rondkomen beschreven, als door mensen die makkelijk rondkomen. Niet onverwacht beschrijft de eerste groep dit leven vaker vanuit eigen ervaring of met meer details en voorbeelden.

Waar het merendeel van de Nederlanders het leven in armoede beschrijft door te benoemen waar iemand geen geld voor heeft, is er ook een zeer grote groep die ingaat op hoe onnodig of “schandalig” het is dat er armoede bestaat “in een rijk land als Nederland”. Armoede wordt beschreven als iets wat “niet klopt”, “steeds meer toeneemt”, en als een resultaat van steeds groter wordende verschillen tussen (het inkomen van) bepaalde groepen in de samenleving. Mensen laten hierbij vaak hun mening horen, waarbij bijvoorbeeld wordt gesteld dat het “een schande”, “beschamend” of “te triest voor woorden” is. Enkelen benoemen dat er door de overheid verkeerde prioriteiten worden gesteld en dat er bijvoorbeeld te veel geld naar ‘het buitenland’ gaat, of naar mensen die naar Nederland zijn gemigreerd. Er valt op dat mensen die zelf moeilijk rondkomen iets vaker hun onvrede over de scheve Nederlandse situatie uiten, dan mensen die zelf makkelijk rond kunnen komen.

Mensen spreker verder ook over verborgen armoede: *“armoede in Nederlands is volgens mij binnenskamers, men loop er niet mee te koop”*. Dit wordt vaak gerelateerd aan schaamte, wat ervoor zorgt dat het niet altijd zichtbaar is, maar ook doordat veel mensen in armoede werk hebben en er *“soms wordt vergeten dat die groep heel groot is in eigen land”*. Hoewel mensen die zelf moeilijk rondkomen dit punt ook benoemen (*“de mensen die werken worden vergeten. Beleid vertoont geen samenhang. Mensen met een uitkering hebben het beter dan wij”*), valt het op dat voornamelijk mensen die makkelijk rondkomen bij armoede snel denken aan Nederlanders die werk hebben en desondanks in armoede leven: *“werk hebben en toch afhankelijk zijn van toeslagen en dan nog moeilijk de touwtjes aan elkaar kunnen knopen (of een uitkering hebben)”*.

Verder is er een kleine groep die aangeeft dat ‘echte’ armoede in Nederland niet bestaat, omdat er (vergeleken met andere landen) genoeg sociale en financiële vangnetten bestaan, er voldoende werk is en/of omdat men door zuiniger te leven en andere financiële keuzes te maken goed moet kunnen rondkomen in een land als Nederland.

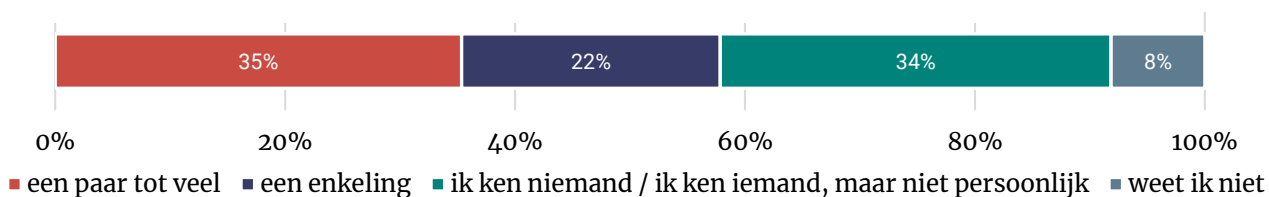
Zo vertelt iemand: “vanwege de hoge levensstandaard van consumptiemaatschappij vinden mensen zichzelf al snel arm. Ik snap ook niet waarom mensen klagen dat ze 'geen geld voor eten hebben' terwijl een zak boterhammen 80 cent kost”. Een ander beschrijft het als volgt: “leven in armoede is niet mogelijk, tenzij je financieel ongeletterd bent, oftewel niet met geld om kunt gaan. Er is werk, uitkeringen, toeslagen en iedereen die de prioriteiten goed heeft, moet hiervan rond kunnen komen”. Mensen die makkelijk rondkomen benoemen dit vaker, dan mensen die zelf moeilijk rondkomen.

2.2 Bekendheid met armoede bij anderen

Meer dan de helft van de Nederlanders kent iemand die moeilijk rondkomt

Ruim 50 procent (57%) kent iemand die moeite heeft met rondkomen. Ongeveer een derde (34%) kent niemand, of kent wel iemand maar niet persoonlijk. 65-Plusers kennen vaker niemand (41%), dan Nederlanders in de leeftijdscategorie van 18-39 (30%) en 40-64 jaar (33%).

Figuur 2.2 Kent u iemand of meerdere personen die moeilijk rond kunnen komen? (n=1.044)

Mensen die moeite hebben om rond te komen kennen ook vaker iemand in dezelfde situatie

In tabel 2.2 is te zien dat mensen die moeite hebben met rondkomen ook vaker mensen kennen die ook moeite hebben met rond te komen. Mensen die makkelijk rondkomen kennen juist vaker niemand die moeite heeft met rondkomen. Daarmee lijken er twee werelden te bestaan met beperkte overlap die weinig met elkaar in contact komen.

Tabel 2.2 Hoeveel mensen kent men die zelf moeilijk rondkomt? (n=1.039)

	(Zeer) moeilijk	Eerder moeilijk dan makkelijk	Eerder makkelijk dan moeilijk	(Zeer) makkelijk
Een paar tot veel	69%	58%	39%	23%
Een enkeling	11%	15%	20%	27%
Ik ken niemand (persoonlijk)	11%	20%	31%	42%
Weet ik niet	9%	7%	10%	8%

Moeilijk rondkomen bespreken

3. Moeilijk rondkomen bespreken

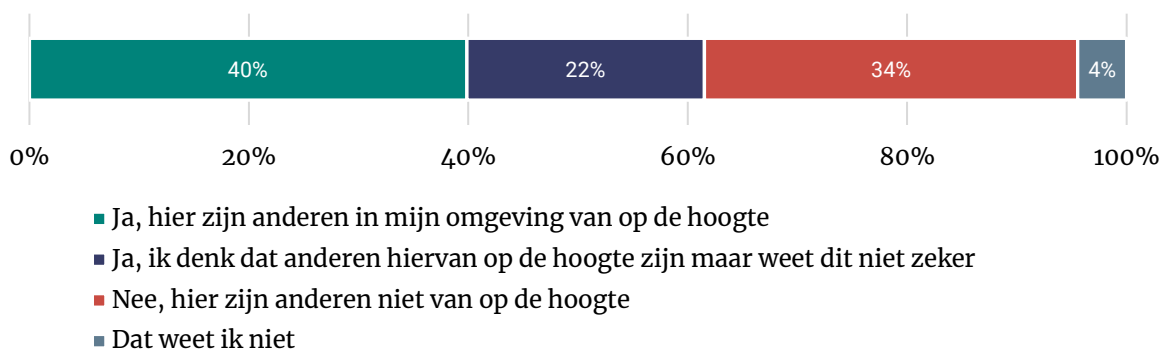
In dit hoofdstuk worden alleen de resultaten van Nederlanders meegenomen die aan hebben geven dat zij (zeer) moeilijk of eerder moeilijk dan makkelijk rondkomen. Deze groep zal in het vervolg worden omschreven als ‘Nederlanders die moeilijk rondkomen’. In hoeverre bespreekt deze groep het moeilijk rondkomen met de omgeving? Met wie wordt dit vervolgens gedaan en waar gaat het gesprek dan over?

3.1 Wie is op de hoogte van het moeilijk rondkomen?

Bij vier op de tien Nederlanders zijn anderen op de hoogte van het moeilijk rondkomen

Bij 40 procent van de Nederlanders die moeilijk rondkomen is het bekend in hun omgeving dat ze moeite hebben om rond te komen. Ongeveer twee op de tien (22%) denken dat anderen op de hoogte zijn van hun financiële situatie, maar kunnen dat niet met zekerheid zeggen. Een derde (34%) geeft aan dat anderen hier niet van op de hoogte zijn, en 4 procent weet het simpelweg niet. In vergelijking met Nederlanders in de leeftijdscategorie van 19-39 (28%) en 40-64 (31%) jaar, geven 65-plussers vaker aan dat anderen niet op de hoogte zijn van hun financiële uitdagingen bij het rondkomen (48%). Nederlanders die (zeer) moeilijk rondkomen geven vaker aan dat anderen hiervan op de hoogte zijn (50%) dan Nederlanders die eerder moeilijk dan makkelijk rondkomen (35%).

Figuur 3.1 Zijn er personen in uw omgeving die hiervan op de hoogte zijn? (n=265)

Omgeving niet op de hoogte door schaamte en ongemak

De reden die mensen voornamelijk geven als verklaring waarom hun omgeving niet op de hoogte is van hun situatie is dat zij dit niet met hen delen vanwege schaamte en/of het gevoel dat dit een persoonlijk probleem is wat niemand anders iets aangaat. Velen stellen ook dat zij er gewoonweg niet over praten. Enkele mensen benoemen expliciet dat zij zich voor hun situatie schamen of dat zij dit liever niet “aan de grote klok hangen” of “ermee te koop lopen”. Een iemand stelt het vooral beschamend te vinden “om in een land als Nederland niet goed te kunnen rondkomen terwijl je een slag in de rondte werkt”. Enkel andere citaten ter illustratie:

- “Ik vind het ongemakkelijk om over geld te praten met mijn vrienden. Het komt snel zeurderig over. Hoe zwaar je het hebt terwijl anderen het nog zwaarder hebben.”
- “Schaamte. Alleen mijn vrouw weet het.”
- “Eigen schuld dikke bult”

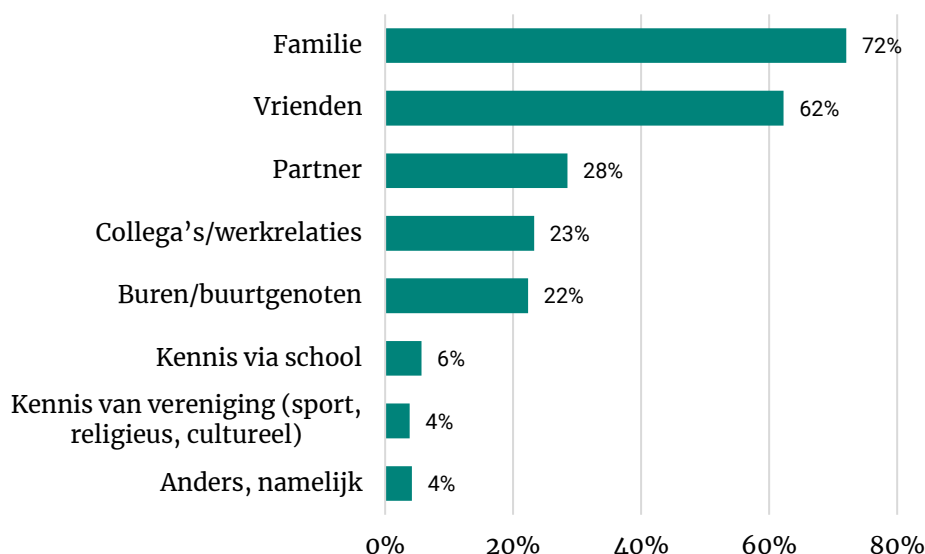
Een andere verklaring die vaak terugkomt voor het niet delen is dat men het nut ervan niet inziet, omdat hun situatie tot op zekere hoogte nog houdbaar is en zij zichzelf kunnen redden, of omdat het moeilijk kunnen rondkomen een tijdelijke situatie zou zijn. Enkele citaten ter illustratie:

- “Dit is een persoonlijke omstandigheid, waarvan ik met enige zekerheid verwacht dat dit spoedig zal verbeteren.”
- “We redden het nog steeds. Maar wel goed opletten. Loop je niet mee te koop”
- “Ik heb nog een spaarpot en om die reden red ik het wel. Zou dat niet zo zijn dan zou dat anders zijn.”

Familie het vaakst op de hoogte van het moeilijk rondkomen van een naaste

Bij zeven op de tien Nederlanders (72%) die moeilijk rondkomen en waarbij de omgeving om de hoogte is, zijn het familieleden die hiervan op de hoogte zijn. Ruim zes op de tien (62%) geven aan dat vrienden hiervan op de hoogte zijn en bij drie op de tien (28%) is de partner hiervan op de hoogte. Ook geeft een deel aan dat collega's (23%) en/of buurtgenoten (22%) afweten van het moeilijk rondkomen. Het minst vaak zijn kennissen van school (6%) of een vereniging (4%) hiervan op de hoogte. Anderen noemen een persoonlijk begeleider of instelling.

Figuur 3.2 Wie is op de hoogte van het moeilijk rondkomen? (n=166) (meerdere antwoorden mogelijk)
(Basis: komt moeilijk rond en anderen in de omgeving zijn hiervan op de hoogte)

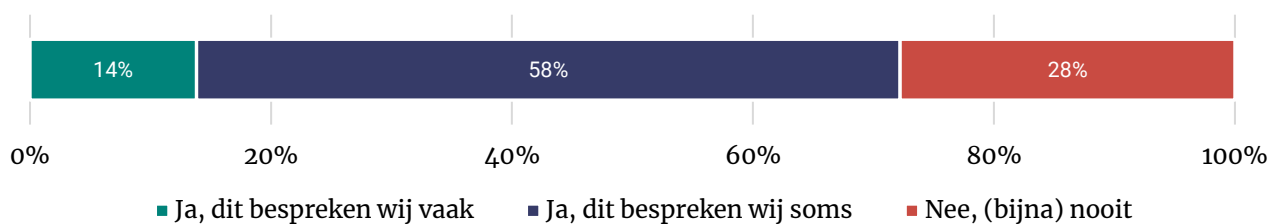

3.2 Wat bespreekt men met anderen?

Slechts 14 procent bespreekt het moeilijk rondkomen vaak met anderen

Veertien procent van de Nederlanders die moeilijk rondkomen en waarvan de omgeving hiervan op de hoogte is, bespreekt dit vaak met naasten (zie Figuur 3.3). De grootste groep bestaat uit personen die het soms hebben over het moeilijk rondkomen met anderen (58%). Een op de drie (28%) Nederlanders die moeilijk rondkomt bespreekt dit (bijna) nooit met naasten. Nederlanders van 40 en ouder bespreken hun financiële situatie vaker (bijna) nooit (34%), dan jongere Nederlanders (14%).

**Figuur 3.3 Heeft u het met deze persoon/personen weleens over het moeilijk kunnen rondkomen? (n=166)
(basis: mensen die moeilijk rondkomen, omgeving op de hoogte)**

Omgeving op de hoogte, maar het onderwerp wordt niet altijd besproken

Als mensen hun situatie niet bespreken met hun omgeving, terwijl deze omgeving er wel van op de hoogte is, dan geeft men als voornaamste redenen de ervaren schaamte (*“Dat zeg je niet zo gauw”*), de verwachting dat erover praten niet helpt en vermoeiend is (*“Het is steeds hetzelfde verhaal, het is vermoeiend om ook je problemen mee te nemen buiten de deur”*) en het gevoel dat dit een persoonlijk probleem is waar anderen niets over hoeven te weten (*“Daar heeft een ander niks mee te maken”*).

Voornamelijk het duurder worden van alles wordt besproken

Als men gesprekken heeft met mensen in de omgeving over het moeilijk rond kunnen komen, dan gaat dit in veruit de meeste gevallen over het steeds duurder worden van het leven in algemene zin en de basisbehoeftes die daarbij horen. Men bespreekt voornamelijk de boodschappen die steeds moeilijker te betalen zijn, maar ook huur-, energie- en gezondheidskosten. Een kleine groep bespreekt voornamelijk het gemis aan leuke activiteiten en “luxegoederen”: *“Dat ik niet mee kan met een uitje omdat ik eten belangrijker vind”*. Enkel bespreken ook het onvermogen om met hun persoonlijke situatie om te kunnen gaan (*“Dat het niet te doen is”*) en de uitzichtloosheid (*“we praten over de moeizame strijd om het bestaan”*). Een enkeling bespreekt *“dat het haalbaar is, ook al is het moeilijk”*.

Hoewel het niet vaak is benoemd, geven sommige mensen aan ook onderling adviezen en tips uit te wisselen over bezuinigen of het vinden van een beter betaalde baan, of te bespreken over hoe men elkaar kan helpen: *“Bespaartips delen. Vertellen wat ik doe en laat om rond te komen”*.

Het duurder worden van alles wordt dus veel besproken. Daarbij geven sommige mensen aan dat zij ook hun onvrede over overheidsbeleid en politieke keuzes delen.

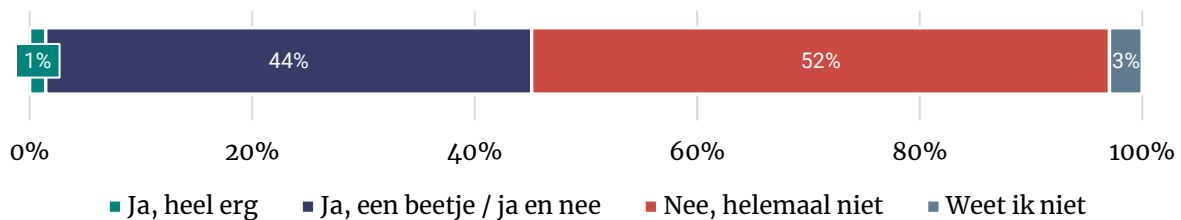
Men bespreekt de steeds groter wordende kloof tussen arm en rijk, de onvrede over de werking of (oneerlijke) verdeling van regelingen en de verbijstering over arm kunnen zijn terwijl je werkt. Enkel andere citaten ter illustratie:

- “Dat het idioot is dat er in Nederland armoede is, met zo vreselijk veel mensen binnen onze grenzen, helaas zijn er grote groepen die niet werken en steun ontvangen. Dat je met je middeninkomen werkt, dit helaas niet loont en je de hoofdprijs voor alles betaalt. Werken moet meer lonend zijn.”
- “Dat het onvoorstelbaar is dat alles maar duurder wordt doordat dat zootje wat in Den Haag zit maar de rijken meer helpt om nog rijker te worden i.p.v. die eens meer te belasten”.

Ruim vier op de tien (een beetje) behoefte om te praten over het moeilijk rondkomen

Slechts 1 procent van de Nederlanders die moeilijk rondkomen heeft er heel erg behoefte aan om vaker te praten met iemand over hun financiële problemen. Ruim vier op de tien (44%) die moeilijk rondkomen hebben hier (een beetje) behoefte aan. Iets meer dan de helft (52%) van de Nederlanders die moeilijk rondkomen hebben (helemaal) geen behoefte om hier vaker over te praten. Gehuwden/samenwonenden zonder kinderen hebben vaker (helemaal) geen behoefte aan het praten over het moeilijk rondkomen (66%) dan alleenwonenden (47%) of gehuwden/samenwonenden met thuiswonende kinderen (42%).

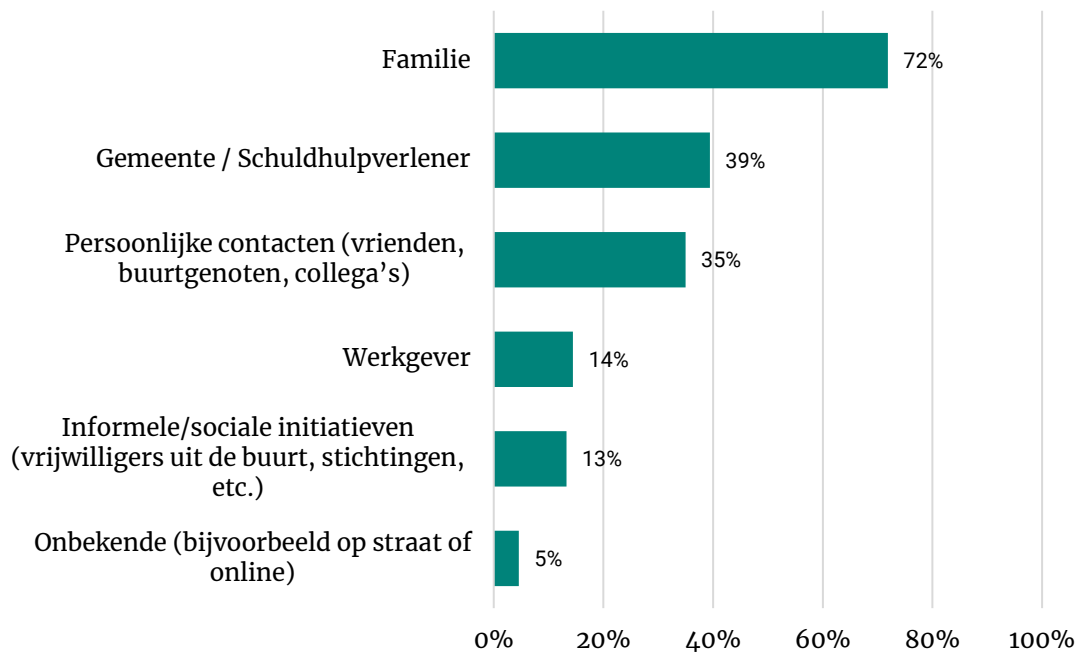
Figuur 3.4 Heeft u er behoefte aan om vaker met iemand uit uw eigen omgeving te praten over het moeilijk kunnen rondkomen? (n=238)

Meesten vragen hulp aan familie bij het moeilijk rondkomen

De meerderheid van personen die moeilijk rondkomen (72%) gaan bij behoefte aan hulp naar familie. Daaropvolgend worden de gemeente/schuldhulpverlener (39%) en persoonlijke contacten (35%) geraadpleegd. Het minst vaak vragen Nederlanders die moeilijk rondkomen hulp bij hun werkgever (14%), informele/sociale initiatieven (13%) of onbekenden (5%).

Figuur 3.5 Heeft u weleens hulp gevraagd aan mensen of organisaties in uw eigen omgeving? (n=144) (meerdere antwoorden mogelijk)

Contact met iemand die moeilijk rondkomt

4. Contact met iemand die moeilijk rondkomt

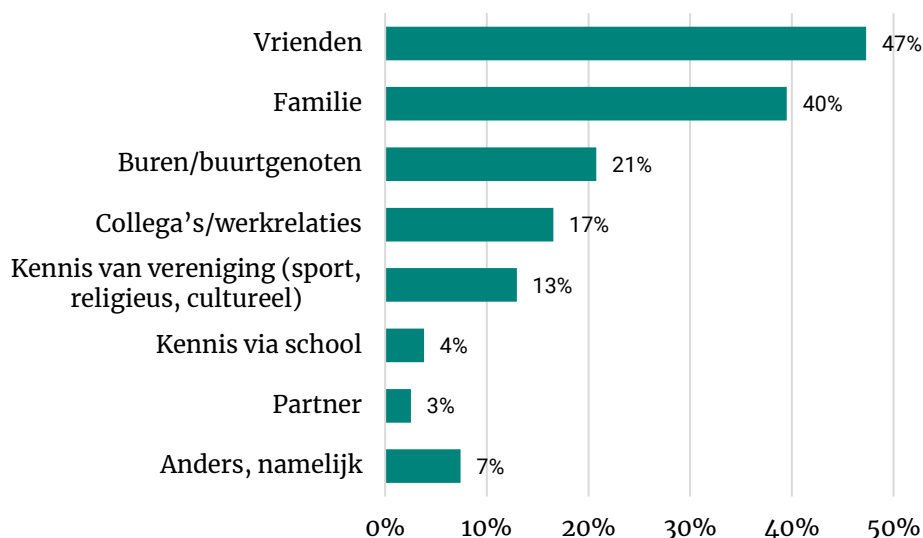
In dit hoofdstuk worden alle Nederlanders meegenomen die enkele tot veel personen kennen die moeilijk rondkomen. In hoofdstuk 2 staat beschreven dat dit om een meerderheid van de Nederlanders gaat (57%). Van wie is men bekend met het moeilijk rondkomen? Bespreken ze het moeilijk rondkomen van andere mensen? Deze vragen zullen in dit hoofdstuk worden beantwoord.

4.1 Van wie is men bekend met het moeilijk rondkomen?

Het vaakst kent men vrienden of familie die moeite hebben met rondkomen

Het vaakst wordt benoemd dat men vrienden (47%) en/of familieleden (40%) kent die moeilijk rondkomen (47%). Daaropvolgend kent men burens (21%), collega's of werkrelaties (17%) en/of kennissen van een vereniging (13%). In mindere mate kennen Nederlanders kennissen via school (4%) of een partner (3%) die moeite hebben met rondkomen. Zeven procent kent iemand anders dan bovengenoemde relaties: cliënten, een klusjesman, oppas, schoonmaakster of vrienden van hun kinderen. Mensen die moeilijk rondkomen kennen vaker een partner (8%) en/of vrienden (61%), dan mensen die makkelijk rondkomen (0 en 41%). Deze laatste groep kent weer vaker iemand via een vereniging (15% tegenover 9%).

Figuur 4.1 Wat is uw relatie tot de persoon/personen die moeilijk rondkomt? (n=596) (meerdere antwoorden mogelijk)

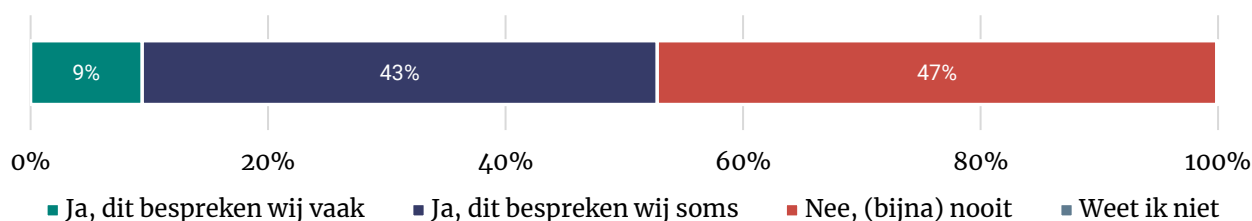
Jongeren in de leeftijdscategorie van 18-39 jaar, kennen vaker familieleden die moeilijk rondkomen (47%) dan 40-64-jarigen (35%) of 65-plussers (36%). Ook kennen 65-plussers vaker burens of buurtgenoten die moeilijk rondkomen (31%) dan personen in de leeftijdscategorie van 18-39 (15%) of 40-64 jaar (21%).

4.2 Wordt het moeilijk rondkomen van een naaste besproken?

Minderheid bespreekt financiële situatie nooit met een naaste

Iets meer dan de helft (52%) van de Nederlanders die mensen in hun netwerk hebben die moeite hebben met rondkomen praten hier soms of vaak over. Een iets kleinere groep (47%) geeft aan het hier nooit over te hebben wanneer zij iemand spreken die moeilijkheden ervaart bij het maandelijks rondkomen. Er zijn geen significante verschillen tussen de mensen die moeilijk en makkelijk rondkomen.

Figuur 4.2 Heeft u het met deze persoon/personen weleens over het moeilijk kunnen rondkomen? (n=596) (basis: iemand kennen die moeilijk rondkomt)

Mensen die zelf makkelijk rondkomen bespreken vaak financieel advies

In hoofdstuk 3 werd beschreven waar mensen die moeilijk rondkomen over praten met hun omgeving, met betrekking tot hun eigen situatie. Deze groep is ook gevraagd waar zij over praten met mensen die zelf moeilijk kunnen rondkomen. Niet geheel onverwacht overlappen de gespreksonderwerpen, aangezien de onderwerpen uit hoofdstuk 3 ook besproken kunnen zijn met mensen die zelf moeilijk rondkomen. Toch valt op dat wanneer de vraagstelling meer gericht is op het gesprek met een ander met een laag inkomen, er vaker naar voren komt dat er adviezen en tips onderling worden uitgewisseld. Dit valt wellicht deels te verklaren omdat men soms verwijst naar de gesprekken met een partner, die in eenzelfde soort situatie zit. Opnieuw komen ook onderwerpen voorbij zoals het duurder worden van alles, de ervaren zorgen, de soorten kosten die mensen kwijt zijn, en de onvrede met het beleid en de politiek.

Enkele citaten ter illustratie:

- "Tips met eten opslaan en halen, of samen budgetteren zodat we goed uitkomen in de volgende maand."
- "Dat alles duurder wordt en waar aanbiedingen te vinden zijn."
- "De vaste lasten, boodschappen, sociale isolement."
- "De keuzes, de stress, de zorgen."
- "Dat het allemaal steeds moeilijker wordt. We klagen bij elkaar maar eigenlijk moet het in Den Haag. Maar daar kunnen wij niet heen vanwege de reiskosten."

Aan de mensen die zelf makkelijk rondkomen is ook gevraagd wat zij bespreken met mensen die moeilijk rondkomen. Bij deze groep wordt voornamelijk advies gegeven. Er wordt wel duidelijk minder advies uitgewisseld, aangezien de persoon zelf niet (altijd) in een financieel moeilijke situatie zit.

Het advies zelf gaat in de meeste gevallen over de koopkeuzes die de ander maakt, maar soms ook over hoe ondersteuning vanuit de overheid in te zetten. Verder wordt door deze groep ook gesprekken gevoerd over de steeds hoger wordende kosten en over de zorgen en frustratie rondom de situatie.

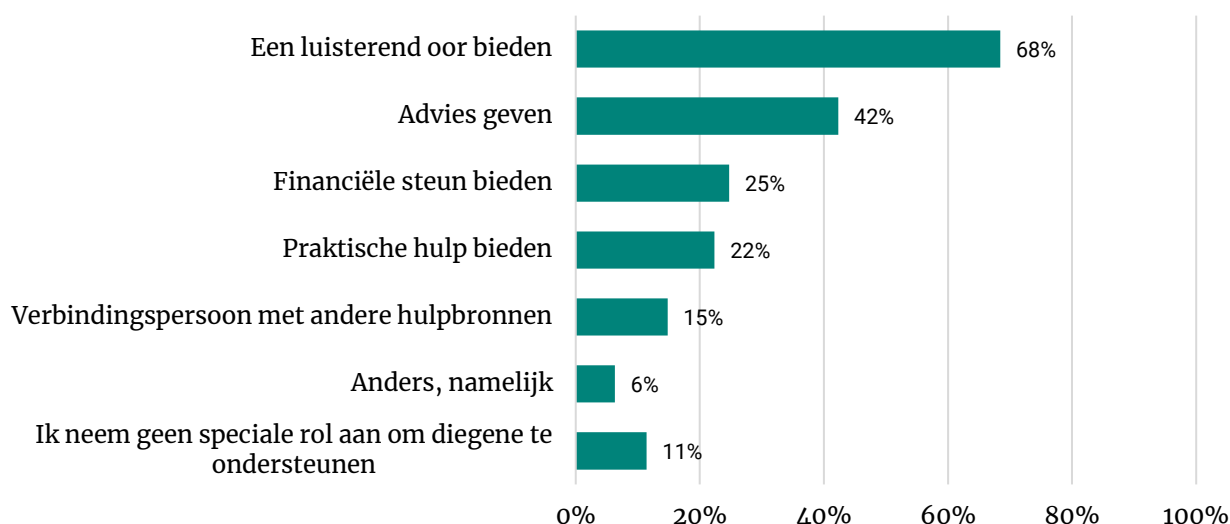
Enkel citaten ter illustratie:

- “Hoe met geld om te gaan en het aanboren van financiële bronnen zoals subsidies en tegemoetkomingen vanuit de overheid.”
- “Met name over keuzes. Als er bijvoorbeeld kleren nodig zijn, dan gaat dat ten koste van iets anders. Is dat haalbaar? Maar ook over financiële keuzes maken, bijvoorbeeld het hebben van een huisdier of bepaalde luxe willen zoals garnalen of een keer friet halen.”
- “Hoge kosten leefonderhoud, onmogelijk om een goedkopere huurwoning te vinden, gedwongen zijn tot het hebben van twee parttime banen (samen ruim >40u/week), niet op vakantie kunnen, sociaal contact mislopen want geen geld om mee te gaan.”
- “Over de zorgen die degene heeft voor betalen huur en energie.”

Nederlanders bieden vaak een luisterend oor aan anderen die het moeilijk hebben

In het bespreken van de financiële situatie kan iemand verschillende rollen aannemen. Bij deze gesprekken bieden zeven op de tien (68%) een luisterend oor. Vier op de tien Nederlanders geven advies (42%) en ongeveer een kwart biedt financiële (25%) of praktische steun (22%). Vijftien procent vervult de rol van verbindingspersoon met andere hulpbronnen (zoals de gemeente) en 11 procent neemt geen speciale rol aan. Anderen kopen weleens boodschappen of geven spullen of kleding. Ook wordt het samen uitzoeken van bijvoorbeeld verzekeringen benoemd.

Figuur 4.3 Welke rol neemt u aan tegenover de persoon die moeilijk rondkomt, om diegene te ondersteunen? (n=596) (meerdere antwoorden mogelijk)³

³ De volledige antwoordcategorieën zijn: 1) Een luisterend oor bieden: ik luister naar waar diegene tegenaan loopt; 2) Advies geven: ik geef diegene advies over hoe om te gaan met moeilijke situaties; 3) Praktische hulp bieden: ik help bij klusjes, bij het huishouden, bij de verzorging, etc.; 4) Financiële steun bieden: ik geef geld om diegene te ondersteunen; 5) Verbindingspersoon met andere hulpbronnen: ik heb diegene verbonden aan instanties die kunnen helpen (zoals de gemeente).

Mensen die makkelijk rondkomen bieden vaker financiële steun (28%), dan mensen die moeilijk rondkomen (17%). Nederlanders die een familielid kennen die moeilijk rondkomt, geven vaker aan financiële steun te bieden (34%), dan mensen met andere relaties met de persoon die ze kennen. Mensen die (voornamelijk) buurtgenoten kennen, geven vaker aan als verbindingspersoon op te treden (21%), dan mensen die familiegenoten (14%) of vrienden (12%) kennen.

Onderwerp wordt niet besproken omdat 'de ander' er niet over begint

Daar waar mensen die zelf moeilijk rondkomen het gesprek niet aangaan met andere mensen die ook moeilijk rondkomen, geven zij voornamelijk als redenen dat het algemeen bekend is en daardoor niet ter sprake komt, dat de ander dit niet wil, dat het bespreken geen nut heeft of dat het onderwerp te gevoelig of persoonlijk is.

Enkele citaten ter illustratie:

- *“Wij komen allemaal soms lastig rond om dit constant te benoemen is niet nodig. Dat weten wij van elkaar.”*
- *“Komt niet ter sprake... als we elkaar zien willen we juist ontspannen en niet daaraan denken.”*
- *“Omdat ik vind dat het initiatief voor een dergelijk gesprek van de desbetreffende persoon dient te komen. Veel mensen voelen zich ongemakkelijk als je over hun financiële situatie praat.”*
- *“Je kunt erover spreken maar dat zorgt niet voor meer inkomsten.”*
- *“We weten hoe moeilijk het is dus waarom de vinger leggen op een pijnlijke zweer.”*

De mensen die zelf makkelijk rondkomen en het onderwerp niet bespreken met moeilijk rondkomende mensen uit hun omgeving, geven als voornaamste reden dat de ander hier niet zelf over begint of het niet wil bespreken. Enkelen geven aan er wel open voor te staan, maar dat het initiatief bij de persoon zelf hoort te liggen. Er wordt ook gesteld dat men zich er niet mee wil bemoeien of de ander er niet mee wil kwetsen. Opnieuw wordt er enkele keren verwezen naar de gevoeligheid van het onderwerp. Sommigen bespreken het niet, omdat hun band daarvoor niet sterk genoeg is of omdat zij niet inzien hoe dit de ander kan helpen.

Enkele citaten ter illustratie:

- *“Persoon vindt het niet fijn om te bespreken. Wil mij er niet mee lastig vallen zegt hij.”*
- *“Het is aan de persoon zelf om erover te praten. Je gaat niet iemand aanspreken op zijn/haar vermoedelijke armoede. Vaak schamen de mensen zich er ook voor.”*
- *“Het is geen leuk onderwerp en het voegt niks toe aan de gezelligheid en de persoonlijke relatie die je hebt. Ook wil je niet dat de vriendschappelijke relatie verschuift.”*
- *“Vanwege het schaamtegevoel van deze personen is het moeilijk om er over te beginnen.”*
- *“Omdat het algemeen bekend is dat zij in die situatie zitten en er niet veel meer over te zeggen is.”*

Ondersteuning van personen die moeilijk rondkomen

5. Ondersteuning van personen die moeilijk rondkomen

In dit hoofdstuk worden de meningen van Nederlanders gepresenteerd over een aantal stellingen over het ondersteunen van personen in Nederland die moeite hebben met rondkomen.

Er zijn uitsplitsingen gemaakt op basis van moeilijk en makkelijk rondkomen: 1) (zeer) moeilijk rondkomen, 2) middengebied (= eerder moeilijk dan makkelijk rondkomen, of eerder makkelijk dan moeilijk rondkomen), 3) (zeer) makkelijk rondkomen. Deze uitsplitsingen staan weergegeven in tabellen, waarbij significante verschillen tussen groepen worden aangeduid met een onderstreept en dikgedrukt **percentage**. Dit percentage ligt dan significant hoger dan het percentage van de andere groep. Als een percentage alleen is onderstreept, bestaat er enkel een verschil met één andere groep.

5.1 Ondersteuningsverantwoordelijkheid

Zes op de tien Nederlanders vinden armoede in Nederland een (zeer) groot probleem

Meer dan de helft van de Nederlanders ervaart armoede in Nederland als een (zeer) groot probleem. Ongeveer een op de vier (26%) vindt het probleem niet groot en niet klein. Acht procent ziet armoede in Nederland juist als een (zeer) klein probleem. Mannen vinden armoede vaker een (zeer) klein probleem (11%) dan vrouwen (5%).

Figuur 5.1 Hoe groot vindt u het probleem van armoede in Nederland (n=1.050)

Mensen die moeilijk rondkomen zien armoede in Nederland vaker als groot probleem

De positie waarin je zelf verkeert bepaalt ook hoe je tegen dingen aankijkt. Rondom het moeilijk of makkelijk kunnen rondkomen zien we dit ook. Mensen die zelf aangeven (zeer) moeilijk rond te komen of die in het middengebied vallen, vinden armoede vaker een (zeer) groot probleem dan mensen die aangeven (zeer) makkelijk rond te komen (respectievelijk 86% en 70%, tegenover 52%). Mensen die makkelijk rondkomen, zien armoede vaker als een (zeer) klein probleem (6%), dan mensen in het middengebied (2%).

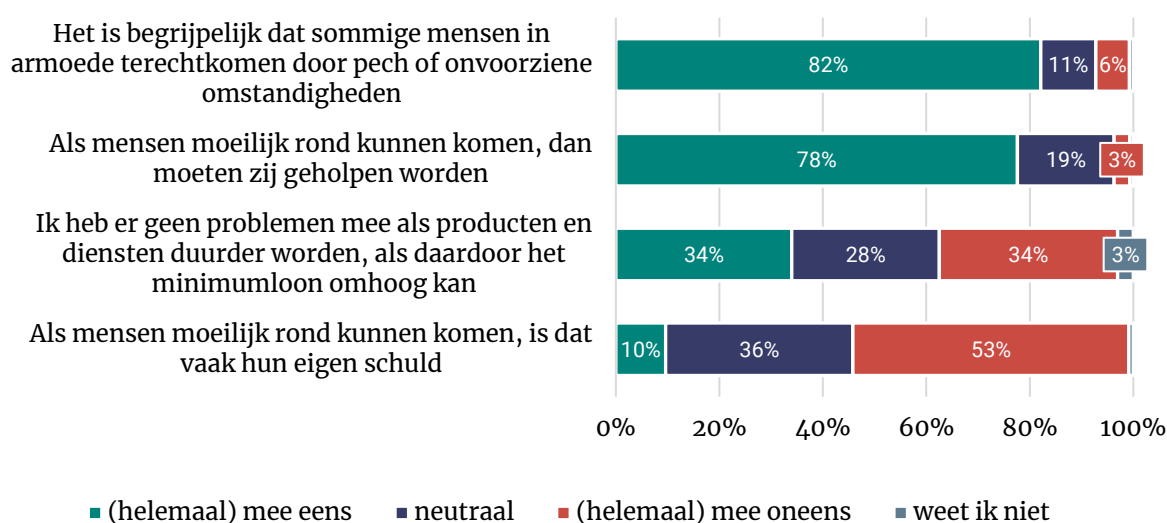
Tabel 5.1 Hoe groot is het probleem, uitgesplitst op moeilijk of makkelijk rondkomen: (zeer) groot en (zeer) klein (nmin=1.050)

	(Zeer) moeilijk	Middengebied	(Zeer) makkelijk
Hoe groot vindt u het probleem van armoede in Nederland?	<u>Groot: 86%</u>	<u>Groot: 70%</u>	Groot: 52%
	Klein: 5%	Klein: 2%	<u>Klein: 6%</u>

In armoede terechtkomen kan gebeuren, deze mensen moeten geholpen worden

Acht op de tien Nederlanders (82%) vinden het begrijpelijk dat sommige personen in armoede terecht kunnen komen door onvoorziene omstandigheden. Bijna acht op de tien (78%) vinden dat iemand die financiële uitdagingen ervaart geholpen moet worden. Tien procent van de Nederlanders is van mening dat het moeilijk kunnen rondkomen door eigen schuld is ontstaan, terwijl ruim een derde (36%) geen uitgesproken standpunt inneemt over dit onderwerp en meer dan de helft (53%) het hier niet mee eens is. De meningen over het duurder maken van producten en diensten om zo het minimumloon te verhogen zijn verdeeld. Een derde (34%) vindt dit een goed plan, drie van de tien (28%) hebben hier geen uitgesproken mening over, en eveneens een derde (34%) vindt dit geen goed plan.

Figuur 5.2 Stellingen over de ondersteuning van mensen die moeite hebben met rondkomen (nmin=1.050)

Mensen die makkelijk rond kunnen komen zijn bereid meer te betalen voor hoger minimumloon

Mensen die makkelijk kunnen rondkomen zijn veel vaker bereid meer te betalen voor producten of diensten als daardoor het minimumloon omhoog kan, dan mensen die al moeite hebben met rondkomen.

Tabel 5.2 Stellingen uitgesplitst op moeilijk of makkelijk rondkomen, (helemaal) eens en (helemaal) oneens (nmin=1.050)

	(Ze er) moeilijk	Middengebied	(Ze er) makkelijk
Het is begrijpelijk dat sommige mensen in armoede terecht komen door pech of onvoorziene omstandigheden	Eens: 79%	Eens: 82%	Eens: 83%
	Oneens: 7%	Oneens: 7%	Oneens: 6%
Als mensen moeilijk rond kunnen komen, dan moeten zij geholpen worden	Eens: 74%	Eens: 77%	Eens: 78%
	Oneens: 4%	Oneens: 3%	Oneens: 3%
Ik heb er geen problemen mee als producten en diensten duurder worden, als daardoor het minimumloon omhoog kan	Eens: 25%	Eens: 26%	<u>Eens: 43%</u>
	Oneens: 38%	Oneens: 42%	Oneens: 30%
Als mensen moeilijk rond kunnen komen, is dat vaak hun eigen schuld	Eens: 1%	<u>Eens: 9%</u>	<u>Eens: 12%</u>
	<u>Oneens: 71%</u>	Oneens: 55%	Oneens: 50%

Onbekendheid met moeilijk kunnen rondkomen en schuldvraag lijken samen te hangen

Mensen die moeite hebben met rondkomen geven aan dat dit niet door hun eigen schuld komt, terwijl mensen die makkelijk kunnen rondkomen of niet makkelijk of moeilijk kunnen rondkomen vaker van mening zijn dat eigen schuld een grote rol speelt. Ook zien we dat mensen die een paar tot veel mensen in hun omgeving kennen in een moeilijke financiële situatie het vaker (helemaal) oneens zijn met de schuldstelling (66%), dan mensen die een enkeling kennen (43%) of niemand persoonlijk (48%). Ook valt op dat hoogopgeleide Nederlanders (59%) vaker van mening zijn dat het moeilijk rondkomen niet iemands eigen schuld is dan laagopgeleiden (49%) en middelbaar opgeleiden (50%).

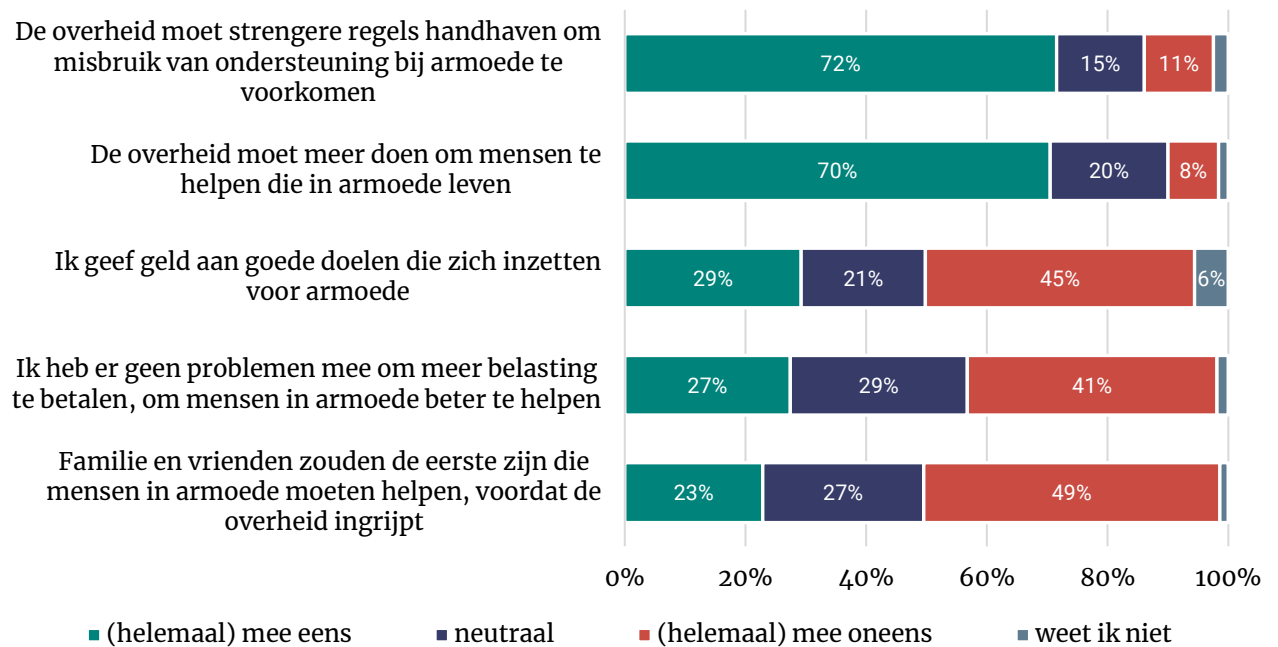
Ondersteuning van mensen in armoede vooral een taak van de overheid volgens Nederlanders

Zeven op de tien Nederlanders (70%) vinden dat de overheid meer moet doen om mensen in armoede te helpen. Tegelijkertijd vindt een even grote groep (72%) dat de overheid strenger moet handhaven op het misbruik van ondersteuning bij armoede. De overheid speelt dus een grote rol in de ondersteuning. De eigen rol in het tegengaan van armoede, door meer belasting te betalen of meer te betalen voor bepaalde diensten en producten, wordt kleiner gevonden. Ongeveer drie op de tien (29%) Nederlanders geven geld aan goede doelen die zich inzetten voor armoede. Vijfenvertig procent geeft aan dit niet te doen. Iets meer dan een kwart (27%) zou meer belasting willen betalen om mensen in armoede te kunnen helpen. Ongeveer 30 procent (29%) heeft hier geen uitgesproken mening over.

De grootste groep, vier op de tien Nederlanders (41%), geeft aan hier niet bereid toe te zijn. Ongeveer een kwart van de Nederlanders (23%) vindt dat familie en vrienden de eerste zouden moeten zijn die een naaste in armoede helpen. Zevenentwintig procent is hier neutraal over en ongeveer de helft (49%) van de Nederlanders is het hier niet mee eens.

Figuur 5.3 Stellingen over de ondersteuning van mensen die moeite hebben met rondkomen (nmin=1.050)

Mensen die moeilijk kunnen rondkomen zien vaker een rol bij de overheid

Mensen die moeilijk rondkomen geven vaker aan dat de overheid meer moet doen, dan de mensen die makkelijk rondkomen. Mensen die makkelijk rondkomen zien juist vaker een rol voor familie en vrienden terwijl mensen die moeilijk rondkomen die juist niet zien. Daarnaast zien we dat mensen die makkelijk rondkomen ook bereid zijn om meer belasting te betalen om mensen in armoede te helpen. Opvallend genoeg zijn zowel mensen die moeilijk rondkomen als mensen die makkelijk rondkomen het beiden vaker oneens met de strengere regels tegen misbruik, dan mensen in de middengroep.

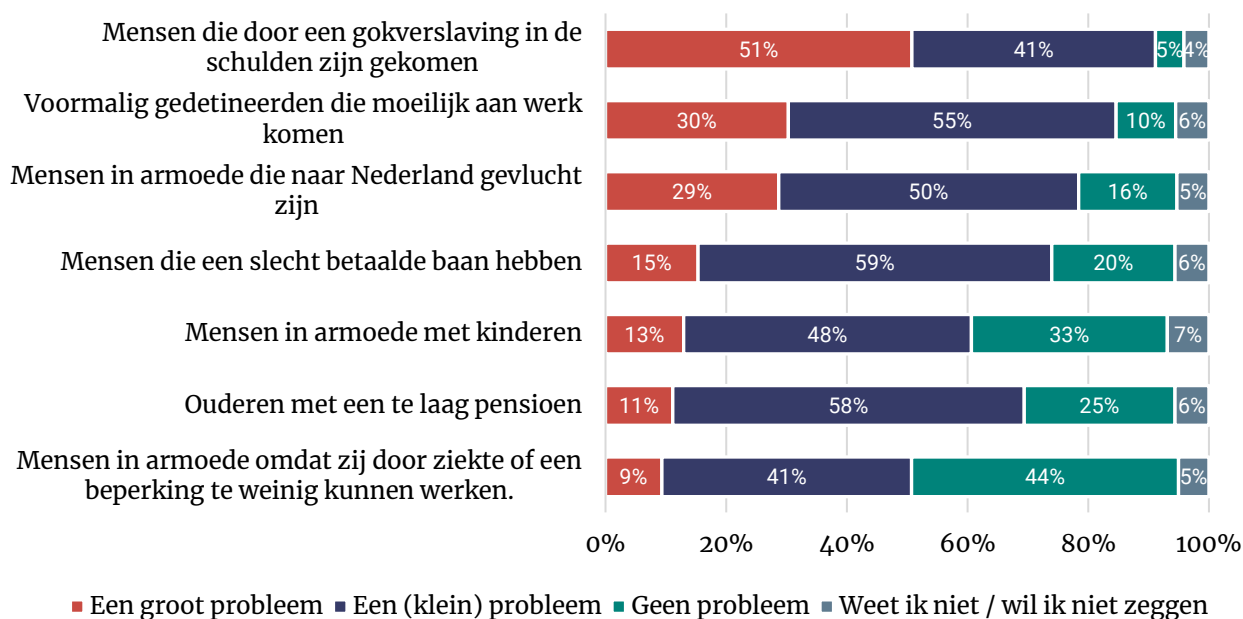
Tabel 5.3 Stellingen uitgesplitst op moeilijk of makkelijk rondkomen, (helemaal) eens en (helemaal) oneens (nmin=1.050)

	(Zeer) moeilijk	Middengebied	(Zeer) makkelijk
De overheid moet strengere regels handhaven om misbruik van ondersteuning bij armoede te voorkomen	Eens: 69% <u>Oneens: 15%</u>	Eens: 75% Oneens: 7%	Eens: 68% <u>Oneens: 16%</u>
De overheid moet meer doen om mensen te helpen die in armoede leven	<u>Eens: 82%</u> Oneens: 7%	<u>Eens: 76%</u> Oneens: 5%	Eens: 63% <u>Oneens: 11%</u>
Ik geef geld aan goede doelen die zich inzetten voor armoede	Eens: 21% Oneens: 52%	Eens: 24% Oneens: 46%	<u>Eens: 34%</u> Oneens: 44%
Ik heb er geen problemen mee om meer belasting te betalen, om mensen in armoede beter te helpen	Eens: 20% <u>Oneens: 57%</u>	Eens: 18% <u>Oneens: 49%</u>	<u>Eens: 38%</u> Oneens: 33%
Familie en vrienden zouden de eerste zijn die mensen in armoede moeten helpen, voordat de overheid ingrijpt	Eens: 9% <u>Oneens: 76%</u>	<u>Eens: 20%</u> <u>Oneens: 51%</u>	<u>Eens: 29%</u> Oneens: 44%

Bereidheid om meer belasting te betalen vooral voor zieken, ouderen en mensen met kinderen

Of mensen bereid zijn meer belasting te betalen voor mensen in armoede hebben we onderverdeeld in groepen in verschillende situaties. De bereidheid om meer belasting te betalen verschilt per situatie. Het lijkt er hierbij op dat Nederlanders eerder mensen in armoede willen ondersteunen met een slecht betaalde baan, met kinderen en mensen die weinig tot geen invloed hebben op hun inkomen (zieken, ouderen), dan dat zij mensen willen ondersteunen die tot op zekere hoogte een veronderstelde 'keuze' hebben in hun situatie (verslaving, gedetineerd, gevlucht).

Figuur 5.4 In hoeverre vindt u het een probleem om meer belasting te betalen voor meer ondersteuning voor onderstaande groepen? (nmin=1.050)

Mensen die al moeilijk rondkomen vaker niet bereid meer belasting te betalen

Mensen die al moeilijk rondkomen zijn vaker niet bereid meer belasting te betalen dan mensen die makkelijk rondkomen, ongeacht de situatie. Bij mensen die makkelijk kunnen rondkomen is de bereidheid het grootst om te betalen voor mensen met kinderen en mensen die ziek zijn of een beperking hebben. Bij mensen die moeilijk kunnen rondkomen is de bereidheid om meer belasting te betalen juist het grootst bij mensen met een beperking en bij mensen met een laag pensioen.

Tabel 5.4 Ondersteuning aan groepen uitgesplitst op moeilijk of makkelijk rondkomen: meer belasting is groot probleem of geen probleem (nmin=1.050)

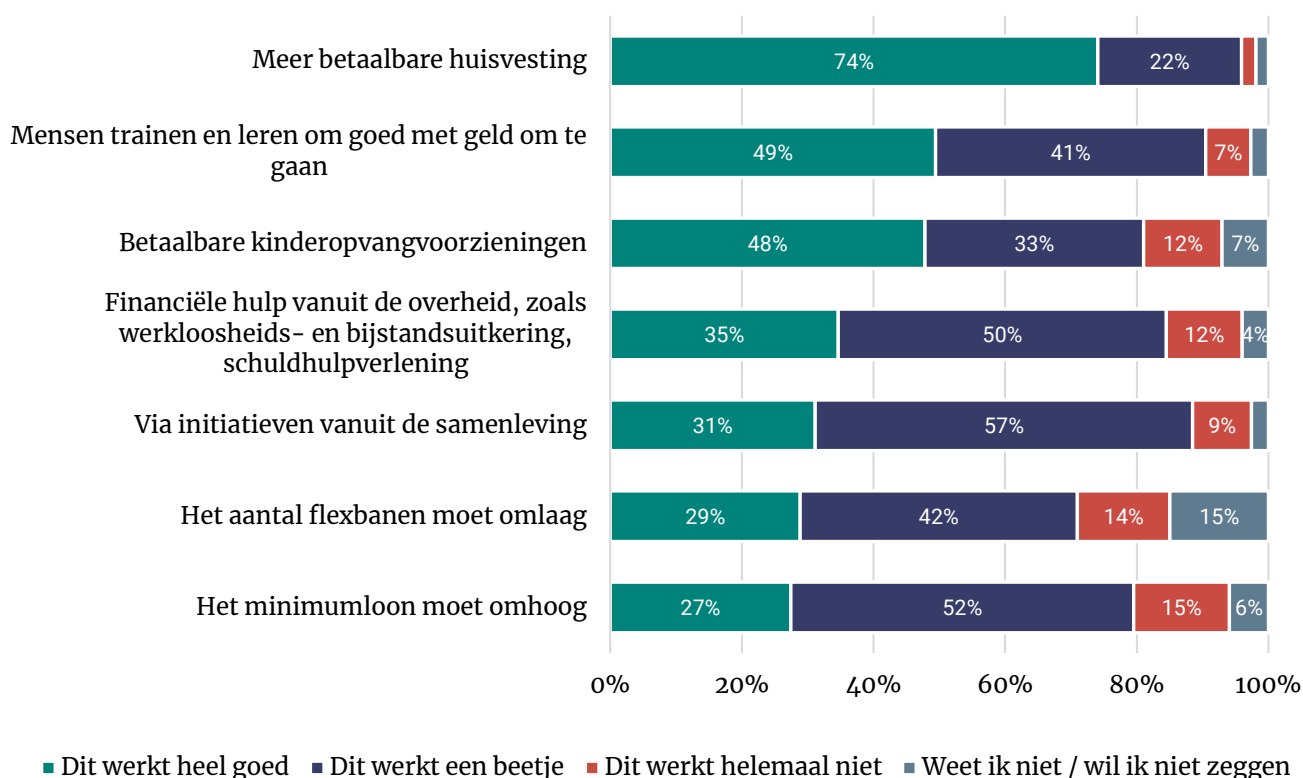
	(Ze er) m oeilijk	Middengebied	(Ze er) m akkelijk
Mensen die door een gokverslaving in de schulden zijn gekomen	<u>Groot: 60%</u> Geen: 4%	Groot: 53% Geen: 4%	Groot: 47% Geen: 6%
Voormalig gedetineerden die moeilijk aan werk komen	<u>Groot: 48%</u> Geen: 8%	<u>Groot: 32%</u> Geen: 7%	Groot: 25% Geen: 14%
Mensen in armoede die naar Nederland gevlucht zijn	<u>Groot: 49%</u> Geen: 7%	<u>Groot: 34%</u> Geen: 14%	Groot: 21% <u>Geen: 21%</u>
Mensen die een slecht betaalde baan hebben	<u>Groot: 27%</u> Geen: 19%	<u>Groot: 18%</u> Geen: 16%	Groot: 13% <u>Geen: 24%</u>
Mensen in armoede met kinderen	<u>Groot: 28%</u> Geen: 17%	<u>Groot: 16%</u> Geen: 24%	Groot: 8% <u>Geen: 42%</u>
Ouderen met een te laag pensioen	<u>Groot: 21%</u> Geen: 30%	<u>Groot: 14%</u> Geen: 22%	Groot: 8% Geen: 26%
Mensen in armoede omdat zij door ziekte of een beperking te weinig kunnen werken.	<u>Groot: 18%</u> Geen: 41%	<u>Groot: 12%</u> Geen: 35%	Groot: 6% <u>Geen: 53%</u>

5.2 Mogelijke oplossingen

Met meer betaalbare huisvesting kan armoede tegen worden gegaan

Van alle aangegeven mogelijke aanpakken voor het tegengaan van armoede, staat de huisvesting op de eerste plaats als best werkende aanpak: de meerderheid van de Nederlanders (74%) vindt dat het beschikbaar stellen van meer betaalbare woningen een hele goede bijdrage zal leveren aan het tegengaan van armoede in Nederland. Ongeveer de helft van de Nederlanders (49%) vindt het trainen van mensen in het leren omgaan met geld een goede strategie om armoede te verminderen. Zeven procent vindt dat dit helemaal niet zou werken. Ook vindt ongeveer de helft (48%) dat betaalbare kinderopvangvoorzieningen het verschil zouden kunnen maken. Een iets minder grote groep van ongeveer drie op de tien Nederlanders vindt dat financiële hulp vanuit de overheid (35%), initiatieven vanuit de samenleving (31%), een vermindering van het aantal flexbanen (29%) en het verhogen van het minimumloon (27%) heel goed zouden kunnen bijdragen aan het tegengaan van armoede in Nederland. Het minimumloon omhoog trekken werkt voor een grotere groep een beetje tot heel goed (79%), dan het verminderen van flexbanen (71%). 65-Plusers (38%) geven in vergelijking met 18-39 jarigen (20%) en 40-64 jarigen (30%) vaker aan dat het verminderen van het aantal flexbanen een goede strategie zou zijn.

Figuur 5.5 Hoe denkt u dat armoede in Nederland het beste kan worden tegengegaan? (nmin=1.050)

Mensen die moeilijk rondkomen denken dat andere dingen helpen dan mensen die niet makkelijk rondkomen

Waar mensen die makkelijk rondkomen vaker denken dat het helpt om mensen goed met geld te leren omgaan, zien mensen die moeilijk rondkomen dat juist vaker niet als oplossing. Bij initiatieven uit de samenleving (zoals kledingbanken, voedselbanken, kerken) is juist opvallend dat een relatief grote groep mensen die moeilijk kan rondkomen dit niet als helpend ziet. Mensen die moeilijk kunnen rondkomen zien de oplossing vaker in methodes waarbij zij meer geld ontvangen: financiële hulp vanuit de overheid of de minimumlonen omhoog.

Tabel 5.5 Oplossingen uitgesplitst op moeilijk of makkelijk rondkomen: werkt heel goed of werkt helemaal niet (nmin=1.050)

	(Ze er) moeilijk	Middengebied	(Ze er) makkelijk
Meer betaalbare huisvesting	Goed: 74% <u>Niet: 6%</u>	Goed: 78% Niet: 2%	Goed: 73% Niet: 2%
Mensen trainen en leren om goed met geld om te gaan	Goed: 32% <u>Niet: 18%</u>	<u>Goed: 46%</u> Niet: 8%	<u>Goed: 56%</u> Niet: 5%
Betaalbare kinderopvangvoorzieningen	Goed: 47% Niet: 15%	Goed: 51% Niet: 11%	Goed: 47% Niet: 12%
Financiële hulp vanuit de overheid, zoals werkloosheids- en bijstandsuitkering, schuldhulpverlening	<u>Goed: 53%</u> Niet: 8%	Goed: 34% Niet: 11%	Goed: 32% Niet: 13%
Via initiatieven vanuit de samenleving	Goed: 35% <u>Niet: 21%</u>	Goed: 31% Niet: 8%	Goed: 32% Niet: 8%
Het aantal flexbanen moet omlaag	Goed: 32% Niet: 14%	Goed: 28% Niet: 15%	Goed: 29% Niet: 14%
Het minimumloon moet omhoog	<u>Goed: 43%</u> Niet: 12%	<u>Goed: 30%</u> Niet: 16%	Goed: 23% Niet: 15%

Verdere oplossingen zijn: drukken van kosten en een eerlijkere verdeling

Via een open vraag konden mensen ook andere manieren benoemen om armoede in Nederland tegen te gaan. Mensen denken voornamelijk dat het drukken van kosten van vaste lasten en een eerlijkere verdeling in de samenleving kunnen bijdragen. Bij het drukken van kosten refereert men voornamelijk naar het verlagen van belastingen (voor bepaalde groepen), lagere energiekosten en het verlagen van kosten voor boodschappen en zorgkosten: *“energie- en gasprijzen moeten dalen. Boodschappen en gezonde voeding voor iedereen betaalbaar maken”*. Een eerlijke verdeling wil men creëren door de kloof tussen arm en rijk te verkleinen, bijvoorbeeld door meer belasting te laten betalen door vermogende personen en bedrijven. *“Ik vind dat de breedste schouders de zwaarste lasten moeten dragen en dat iedereen het recht heeft op een leefbaar inkomen. Vermogen mag wat mij betreft veel zwaarder worden belast”*. Wat er ook veel wordt genoemd, is het maken van andere politieke keuzes door andere prioriteiten te stellen, waarbij men vooral vindt dat er minder geld *“naar het buitenland”* en/of *“het klimaat”* moet gaan: *“de regering moet andere prioriteiten stellen. Opzouten met die klimaathysterie, stikstofhysterie en werken aan goed onderwijs, goede zorg en ophouden met een oorlog te financieren...”*. Mensen benadrukken ook veel dat armoede kan worden teruggedrongen door minder mensen te laten immigreren: *“Migranten die kansloos zijn om hier werk te vinden, niet meer toelaten”*. Zaken die minder vaak genoemd worden, maar wel voorbijkomen zijn: 1) ondersteuning/toeslagen verminderen en mensen meer verplichten om aan het werk te gaan, 2) werk meer lonend maken, 3) instellen van een basisinkomen en/of basisvoorzieningen en 4) een minder complex toeslagensysteem.

Enkele citaten ter illustratie:

- *“De overheid moet iedereen aan het werk helpen. En ervoor zorgen dat er genoeg betaalbare kinderopvang is. Ze moeten mensen die gezond zijn verplichten om te gaan werken.”*
- *“Ze moeten ook eens rekening houden als ze maatregelen hebben dat mensen met een modaal inkomen het ook vaak niet breed hebben doordat ze overal buiten toeslagen vallen en wel moeten betalen voor alles.”*
- *“Zorgen dat werken beter loont. Niet lonen omhoog (want dit wordt doorberekend en wordt alles weer duurder) maar de loonbelasting flink omlaag zodat je netto meer overhoudt!”*
- *“Basisvoorzieningen (bijvoorbeeld gezondheidszorg, huisvesting, scholing etc.). Voor eenieder zonder bijdrage beschikbaar.”*
- *“Regelgeving vereenvoudigen en begrijpelijk maken. Iets doen aan de bureaucratie.”*

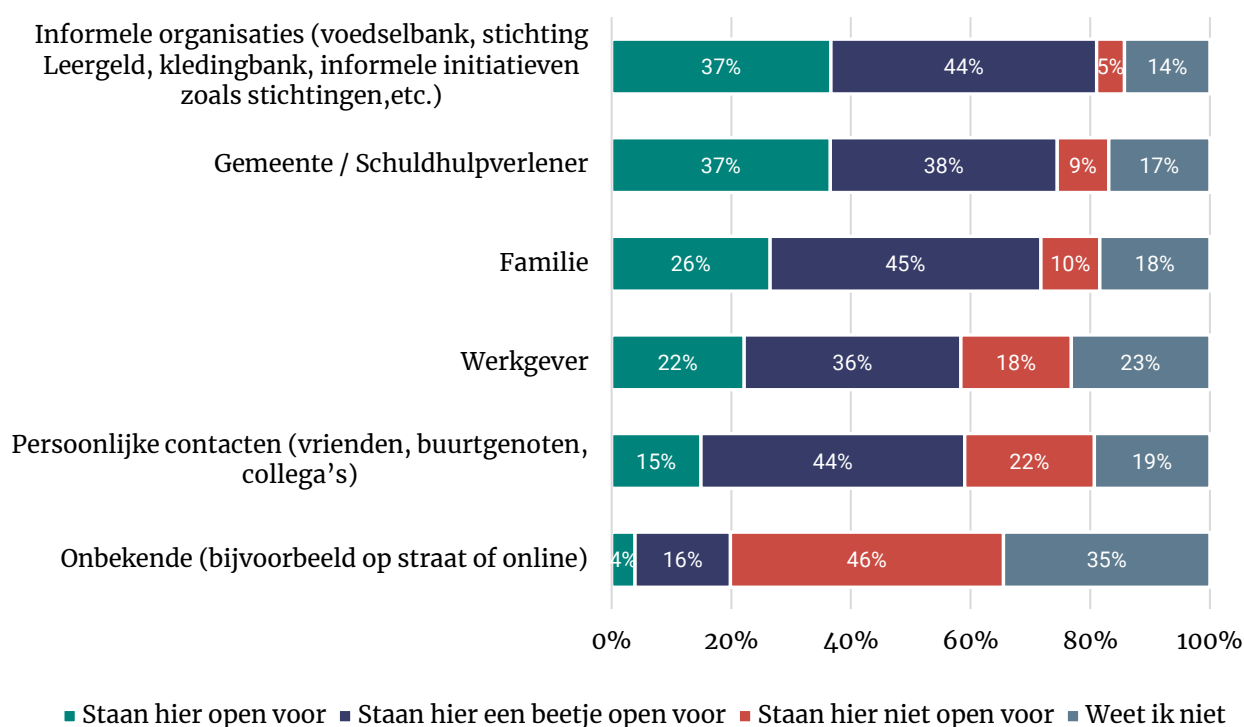
Een paar zaken vallen op wanneer de open antwoorden van mensen die moeilijk rondkomen naast die van mensen die makkelijk rondkomen worden gelegd. Door mensen die moeilijk rondkomen worden vaker genoemd: een minder complex toeslagensysteem en minder complexe regels, het instellen van een basisinkomen en basisvoorzieningen, en het maken van andere politieke keuzes, waaronder minder steun voor het klimaat en mensen die naar Nederland migreren. Mensen die makkelijk rondkomen benoemen juist weer vaker dat werk beter beloond moet worden en dat er meer aandacht moet zijn voor werkende armen.

4.3 Openstaan voor hulp

Mensen in armoede zouden volgens Nederlanders het meest openstaan voor hulp vanuit informele organisaties en de gemeenten

Ruim drie op de tien Nederlanders (37%) denken dat personen in armoede het meest open zullen staan voor hulp vanuit informele organisaties, zoals bijvoorbeeld de voedselbank of stichting Leergeld, en de gemeente of een schuldhulpverlener. Daaropvolgend zouden mensen in armoede het vaakst openstaan voor hulp vanuit familie (26%), hun werkgever (22%) of persoonlijke contacten (15%). Het minst vaak denken Nederlanders dat iemand in armoede open zal staan voor hulp van een onbekende, bijvoorbeeld op straat of online (4%).

Figuur 5.6 Kunt u aangeven in hoeverre u denkt dat personen die moeilijk rondkomen openstaan voor hulp van bepaalde partijen? (nmin=988)

Mensen die moeite hebben met rondkomen staan niet open voor hulp van werkgever

Ook hier zien we dat er verschillen zijn tussen mensen die makkelijk kunnen rondkomen en mensen die moeilijk kunnen rondkomen in van wie zij graag hulp ontvangen. Zo geven mensen die moeilijk kunnen rondkomen vaker aan dat zij niet openstaan voor hulp van informele organisaties, familie, werkgever en persoonlijke contacten, dan dat mensen die makkelijk kunnen rondkomen denken dat ze daarvoor openstaan. Over het algemeen lijkt het erop dat mensen die makkelijker rondkomen het beeld hebben dat mensen die moeilijk kunnen rondkomen meer openstaan voor hulp dan dat zij daar daadwerkelijk voor openstaan. Mensen die moeilijk rondkomen staan het meest open voor hulp van informele organisaties of gemeenten.

Tabel 5.6 Openstaan voor hulp vanuit verschillende partijen uitgesplitst op moeilijk of makkelijk rondkomen: staan hier open voor of staan hier niet open voor (nmin=988)

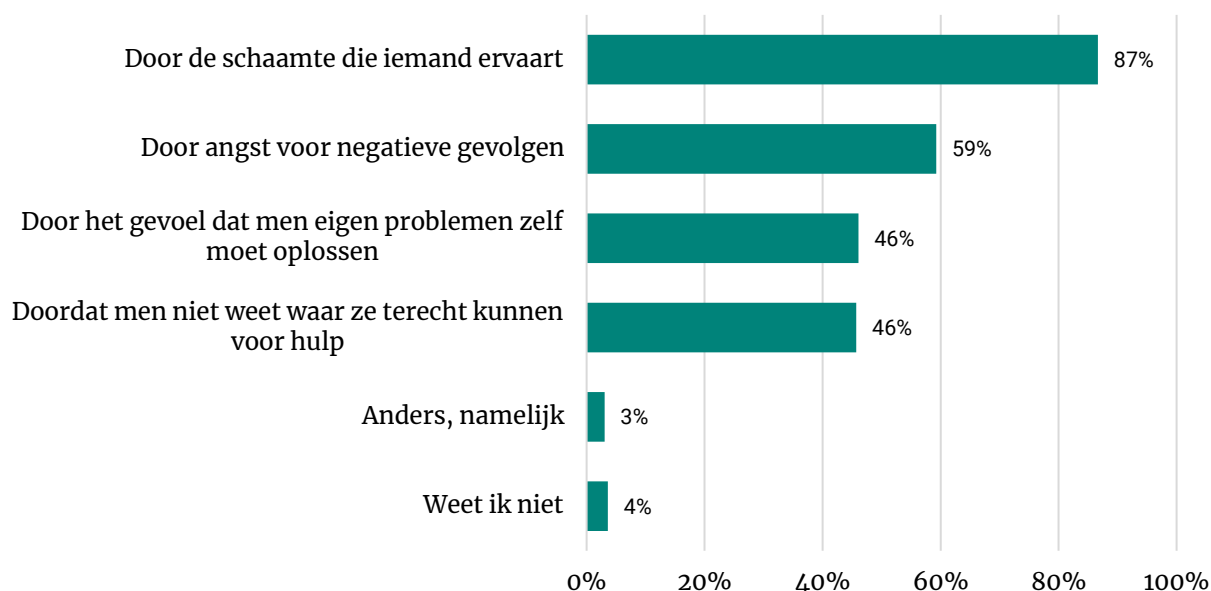
	(Zeer) moeilijk	Middengebied	(Zeer) makkelijk
Informele organisaties (voedselbank, stichting Leergeld, kledingbank, informele initiatieven zoals stichtingen, etc.)	Open: 29%	Open: 32%	<u>Open: 41%</u>
	<u>Niet open: 12%</u>	<u>Niet open: 7%</u>	Niet open: 2%
Gemeente / Schuldhulpverlener	Open: 27%	Open: 32%	<u>Open: 42%</u>
	Niet open: 13%	Niet open: 10%	Niet open: 7%
Familie	Open: 17%	Open: 23%	<u>Open: 33%</u>
	<u>Niet open: 18%</u>	<u>Niet open: 13%</u>	Niet open: 6%
Werkgever	Open: 10%	Open: 18%	<u>Open: 28%</u>
	<u>Niet open: 45%</u>	<u>Niet open: 22%</u>	Niet open: 14%
Persoonlijke contacten (vrienden, buurtgenoten, collega's)	Open: 13%	Open: 15%	Open: 16%
	<u>Niet open: 31%</u>	Niet open: 22%	Niet open: 19%
Onbekende (bijvoorbeeld op straat of online)	Open: 3%	Open: 4%	Open: 4%
	Niet open: 53%	Niet open: 52%	Niet open: 43%

4.4 Drempels bij zoektocht naar hulp

Nederland denkt dat schaamte en angst in de weg staan voor het zoeken naar hulp

Een grote meerderheid van Nederlanders (87%) denkt dat het grootste obstakel voor personen met financiële uitdagingen op de weg naar hulp het gevoel van schaamte is. Een andere factor die volgens een meerderheid (57%) meespeelt, is de angst voor negatieve gevolgen, zoals verlies van een baan, het terug moeten betalen van inkomensondersteuning/toeslagen, verlies van controle over eigen leven of conflicten met anderen. Daaropvolgend denken Nederlanders dat het gevoel van verantwoordelijkheid over eigen problemen (46%) en het niet weten waar men terecht kan met hulp (46%) in de weg kunnen staan naar hulp. Anderen benoemen redenen als de angst voor het registreren van de hulp op iemands naam, het zat zijn van de procedures, eigenwijsheid, wantrouwen in de overheid of het gevoel dat er geen oplossing is.

Figuur 5.7 Wat zijn volgens u de voornaamste redenen waarom iemand die moeilijk rondkomt niet op zoek gaat naar hulp? (n=1.050) (meerdere antwoorden mogelijk)

Er zijn geen grote verschillen tussen mensen die makkelijk kunnen rondkomen en zij die dat niet kunnen in de redenen die worden aangegeven waarom mensen geen hulp zoeken. Mensen die makkelijk kunnen rondkomen denken wel iets vaker dat het komt door schaamte of omdat mensen niet weten waar ze terecht kunnen voor hulp.

Tabel 5.7 Reden voor geen hulp zoeken uitgesplitst op moeilijk of makkelijk rondkomen: staan hier open voor of staan hier niet open voor (nmin=988)

	(Zeer) moeilijk	Middengebied	(Zeer) makkelijk
Door de schaamte die iemand ervaart	78%	85%	<u>90%</u>
Door angst voor negatieve gevolgen	66%	59%	57%
Door het gevoel dat men eigen problemen zelf moet oplossen	46%	49%	45%
Doordat men niet weet waar ze terecht kunnen voor hulp	39%	41%	<u>51%</u>

(Toegenomen) wantrouwen in overheid weerhoudt mensen hulp te vragen

Vanuit de overheid bestaan er zowel lokaal als landelijk verschillende ondersteuningsvormen voor mensen met een laag inkomen. Toch maakt niet iedereen die er recht op heeft er gebruik van. Als je mensen vraagt wat volgens hen daarbij meespeelt, benoemen de meeste mensen het wantrouwen dat er richting de overheid bestaat en de angst om geld weer terug te moeten betalen. De toeslagenaffaire wordt daarbij als versterkende factor benoemd. Ook schatten enkelen in dat het de angst voor nieuwe verplichtingen en het verliezen van de controle en zelfstandigheid is. Enkel citaten ter illustratie:

- *“Bang dat ze toch niet worden geholpen of dat ze als fraudeur worden bestempeld.”*
- *“Ze zijn bang dat dit aan allerlei voorwaarden is gekoppeld en ze bijvoorbeeld in een volgend kinderopvangtoeslagschandaal belanden.”*
- *“Onwetendheid en eventueel angst voor de consequenties die volgen na de hulp.”*
- *“Omdat je dan vanuit alle kanten gescreend wordt.”*

Een tweede veelgenoemde reden is de schaamte die mensen ervaren om hulp te vragen, in combinatie met de onbekendheid van de regelingen en de weg ernaartoe. Deze onbekendheid wordt vaker benoemd door mensen die makkelijk rondkomen. Mensen die moeilijk rondkomen benoemen vaker als reden dat het systeem te ingewikkeld is geworden en dat de bureaucratie te veel tegenwerkt.

Enkele citaten ter illustratie:

- *“Schaamte en het zelf willen oplossen.”*
- *“Schaamte en niet weten waar ze moeten zijn.”*
- *“Ze weten het juiste loket niet te vinden, is ingewikkeld door alle verschillende regels.”*
- *“Doolhof aan regels.”*

Bijlage: achtergrondgegevens

Tabel Bijlage – Achtergrondgegevens steekproef (n=1.050)

Subgroep	Aantal	Percentage (ongewogen) ⁴
Geslacht		
Man	504	48%
Vrouw	543	52%
Leeftijd		
18-34 jaar	273	26%
35-49 jaar	494	47%
50-67 jaar	283	27%
Opleiding⁵		
Laag	260	25%
Midden	399	38%
Hoog	391	37%
Regio		
West (UT, NH, ZH)	459	44%
Noord (GR, FR, DR)	108	10%
Oost (OV, GD, FL)	223	21%
Zuid (ZL, NB, LB)	260	25%
Jaarlijks inkomen huishouden		
Minimum (minder dan € 14.100)	72	7%
Beneden modaal (€ 14.100 tot € 29.500)	220	22%
Bijna modaal (€ 29.500 tot € 36.500)	151	15%
Modaal (€ 36.500 tot € 43.500)	147	14%
Tussen 1 en 2 keer modaal (€ 43.500 tot € 73.000)	252	25%
Twee keer modaal (€ 73.000 tot € 87.100)	81	8%
Meer dan twee keer modaal (€ 87.100 of meer)	96	9%

⁴ De percentages bij geslacht, leeftijd, opleiding, regio en inkomen zijn in de rest van de rapportage gewogen.

⁵ Wij maken onderscheid tussen 'laag' (geen onderwijs, alleen basisonderwijs of vmbo afgerond), 'midden' (mbo 2, 3 of 4 of havo/vwo afgerond) en 'hoog' (hbo of wo afgerond).

Contactgegevens

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
053 - 200 52 00
KVK-nummer 08198802
info@ioresearch.nl
www.ioresearch.nl

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
020 - 308 48 00
info@ioresearch.nl
www.ioresearch.nl